

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Висновки. Отже, сьогодні поруч із формуванням ділових, професійних якостей особливе значення має формування духовних цінностей та моральних якостей майбутніх вчителів. Адже від правильного розуміння духовних ідеалів на сучасному етапі, від сформованості духовних, моральних, етичних цінностей залежить ефективність і якість оновлення суспільства.

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. – К.: Либідь, 2003. – 282 с.

2. Ващенко Г. Праці з педагогіки та психології. Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Г.Ващенка. – К., 2000. – С. 416.

3. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, вихователів, молоді і батьків. Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Г.Ващенка. – 3-тє видання – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – Т.1. – 210 с.

4. Вернадський В.И. Начало и вечность жизни. – М., 1989. – С. 67.

5. Вишневецький О. Концепція демократизації українського виховання // Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – С. 78 – 122.

6. Державна програма “Вчитель” // Освіта України. – 2002. – № 27. – С. 2– 7.

7. Кононенко П.П. Українознавство. – Київ, 1994. – С. 118.

8. Підготовка майбутнього вчителя до морального виховання учнів: Навч. посіб. / Авт. кол.: В.К.Демиденко (керівник) та ін. – К.: ІЗМН, 1996. – 204 с.

9. Сухомлинський В.О. Моральне виховання: // Вибрані твори в 5 т. – т. 4. – К.: Рад. школа, 1976. – 152 с.

10. Сухомлинський В.О. Виховання високих моральних якостей і норм поведінки: // Вибрані твори в 5 т. – т.1. – К.: Рад. школа, 1976. – 292 с.

11. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання: Спроба педагогічної антропології // Вибр. пед. твори. – К.: Наук. думка, 1983. – Т.1. – 326 с.

12. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992. – С. 358.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2010

УДК 378.16: 373.31

Вероніка Паскар, старший викладач
Бердянського державного педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті пріоритет надається підготовці майбутніх учителів початкових класів до формування ціннісних орієнтацій, як процесу становлення особистості майбутнього фахівця, результатом якого є його готовність до формування ціннісних орієнтацій у студентів, а також узагальнення установок, знань і умінь, необхідних індивіду для адекватного виховання специфічних задач.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, формування ціннісних орієнтацій, майбутній вчитель початкових класів.

В статье приоритет предоставляется подготовке будущих учителей начальных классов до формирования ценностных ориентаций, как процессу становления личности будущего специалиста, результатом которого является его готовность до формирования ценностных ориентаций у студентов, а также обобщения установок, знаний и умений, необходимых индивиду для адекватного воспитания специфических задач.

Ключевые слова: ценностные ориентации, формирования ценностных ориентаций, будущий учитель начальных классов.

In the article the preparation of future priority is given to primary school teachers to the formation of values, as the process of becoming a specialist personal future, the result is his willingness to form values in students, as well as the synthesis units, knowledge and skills necessary for adequate training of the individual specific tasks.

Key words: the valued orientations, formings of the valued orientations, future teacher of initial classes.

Актуальність. Нові реалії педагогічної дійсності об'єктивно створюють передумови для вдосконалення підготовки майбутніх педагогів, оволодіння сучасними педагогічними технологіями системою

знань, умінь і навичок необхідних для формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів початкових класів. Ефективна реалізація будь-яких змін ціннісних орієнтацій у суспільстві щільно пов'язана з модернізацією системи освіти як

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

найпотужнішого соціального інституту впливу на свідомість громадян і формування громадської думки. Саме тому особливого значення набуває модернізація системи педагогічної освіти в усіх її ланках і виконання завдання якомога швидшої орієнтації педагогів на реалізацію потреб швидкозмінного суспільства та його громадян.

Мета статті. Постановка проблеми в загальному вигляді полягає в особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування ціннісних орієнтацій.

Варто зазначити те, що без спеціальної підготовки здійснити це не можливо, тому що саме підготовка, як зазначає Л.В. Мардахаєв – це формування і узагальнення установок, знань і умінь, необхідних індивіду для адекватного виконання специфічних задач [4, 229].

Аналіз наукових досліджень. Аспекти педагогічної проблеми підготовки до професійної діяльності вчителя протягом останніх десятиріч були плідно вивчені вітчизняними та зарубіжними науковцями: А. Аміров, К. Ахіяров, З. Курлянд, Н. Кічук, І. Богданова, І. Зязюн, Н. Хмель, М. Якубовська, Р. Хмелж, А. Ліненко, В. Радул, С. Литвиненко, А. Семенова, С. Єрмакова тощо. Проте аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив відсутність досліджень, присвячених проблемі підготовки вчителів до формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкової ланки освіти.

Підготовку майбутніх учителів до формування ціннісних орієнтацій, ми визначили як процес становлення особистості вчителя початкових класів, результатом якого є його готовність до формування ціннісних орієнтацій у студентів, а також узагальнення установок, знань і умінь, необхідних індивіду для адекватного виховання специфічних задач.

Спираючись на дослідження М. Якубовського, можна зробити такий висновок, що професійна освіта вчителя є надскладовою системою, до якої входять такі головні компоненти, як професійна підготовка і професійна діяльність. Своєю чергою система професійної підготовки складається із підсистеми загальноосвітньої, загальнопедагогічної і спеціальної підготовки. Професійна діяльність майбутнього вчителя початкових класів – динамічний безупинний складний процес, який він (учитель початкових класів) розуміє як не єдність двох діалектично суперечливих процесів – професійного розвитку і професійного “вигорання” [5].

Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи як самостійний феномен зі своїми специфічними характеристиками і

особливостями базується на певній системі цінностей; їх пов’язаність із буттям здійснюється завдяки культурі, вихованню.

Проте слід зауважити, що найбільш похитнулись основи підготовки вчителів щодо виконання їхньої виховної функції в суспільстві. Це пов’язано зі стрімкими змінами в житті суспільства, трансформацією старих і появою нових цінностей, розвитком нових суспільних явищ, феноменів.

Аналіз наукової літератури показує, що суспільство усвідомило необхідність підготовки випускника педагогічного вищого навчального закладу з високим рівнем педагогічної культури та багатим духовним світом. Формування ціннісних орієнтацій студентів є одним з важливіших засобів розв’язання цієї задачі. Отже, одним із завдань нашого дослідження було визначити особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування ціннісних орієнтацій.

К. Ахіяров та А. Аміров стверджують, що проблема формування педагогічної культури вчителя початкових класів, без розв’язання котрої ідея якісного оновлення системи освіти не може бути реалізована, по суті є проблемою визначення ціннісних орієнтацій. Саме вони є консолідуючою основою і виступають як своєрідний психологічний “регулятор” відношення до оточуючої дійсності, до особистісної діяльності і до інших членів колективу, і суспільства. Ціннісні орієнтації визначають спроможність особистості до саморегуляції, самовизначення, самоствердження в педагогічному колективі [1, 51], а також є складовою професійної спрямованості майбутніх учителів початкових класів.

Це зумовлено тим, що освіта в педагогічних закладах спрямована на розширення теоретичних знань студентів та засвоєння ними певних умінь і навичок, тоді як духовний світ студента, його ціннісні орієнтації, інтереси і мотиви залишаються поза увагою. Проте, саме вони є першоосновою усього процесу і протягом всього життя визначають розвиток інтелекту, раціональне осмислення оточуючої дійсності, професійну спрямованість майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку педагогічної освіти характеризується зростанням пріоритету людського фактора, посиленням уваги до особистості вчителя початкових класів. У зв’язку з цим культурологічна спрямованість навчально-виховної роботи вищого навчального закладу передбачає створення комплексу ефективних педагогічних умов, які покликані забезпечувати

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

формування соціальної позиції майбутніх фахівців [2, 24]. Соціальна позиція вчителя початкових класів виростає з тієї системи поглядів, переконань і ціннісних орієнтацій, які були сформовані ще за часів навчання його в загальноосвітній школі. У процесі професійної підготовки на базі цих переконань і ціннісних орієнтацій формується мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної професії, цілей і засобів педагогічної діяльності. Мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної діяльності в найширшому розумінні виражається в спрямованості, яка складає ядро особистості вчителя початкових класів і виявляється в його позиції щодо діяльності [2, 26]. Слід зазначити, що формування соціальної позиції і ціннісних орієнтацій студентів відбувається тільки в діяльності, а саме: навчанні, спілкуванні, праці, грі та ін., оскільки вона пов'язана з усією системою відносин, до котрої відноситься людина.

Крім соціальної позиції формується і розвивається ціннісний світ студента, як складова його духовного світу. Духовний світ майбутнього вчителя початкових класів, його ціннісні орієнтації, інтереси й мотиви – це та першооснова, яка протягом усього його наступного життя визначає інтелект, раціональне осмислення навколишньої дійсності, професійну спрямованість, керує кожною дією, моральним і професійним самовизначенням [2, 24], що в майбутньому визначатиме його позицію професіонала в педагогічній діяльності.

Ряд науковців (В. Сластьонін, О. Мішин, І. Ісаєв, Є. Шиянов тощо) зазначають позицію педагога – систему тих інтелектуальних, вольових і емоційно-оцінних відношень до світу, педагогічної дійсності, які зокрема є джерелом його активності. Вона визначається, з одного боку, тими вимогами, які пред'являє та надає їй суспільство, а з іншого боку діють внутрішні особистісні джерела активності – потяги, переживання, мотиви та цілі педагога, його ціннісні орієнтації, світогляди, ідеали [3, 32]. Як вважають науковці, саме в особистості педагога проявляється характер соціальної орієнтації, професійна поведінка й діяльність.

Дослідники (В. Андреева, Є. Бондаревська, І. Ісаєв, С. Кульневич, В. Сластьонін і ін.) вважають можливим при підготовці спеціалістів для освітніх закладів у рамках вивчення педагогічних дисциплін спеціально виділити в якості методологічної основи аксіологічний підхід, який надасть процесу підготовки майбутніх учителів ціннісну спрямованість. В. Сластьонін неодноразово звертався до проблеми ціннісних орієнтацій учителя [3]. Розглядаючи структуру

особистості вчителя, його професійну самосвідомість, він виділяє пріоритетне положення професійно-ціннісних орієнтацій, визначаючи їх як стрижневе утворення особистості вчителя, системний компонент професійної культури, детермінуючий готовність до освітньої діяльності у відповідності з високими духовними цінностями, вірність гуманістичним ідеалам. Визначення професійно-педагогічних орієнтацій підкреслює їх головну характеристику – вибірковість відношення вчителя до професії, до особистості вихованця, до самого себе, яка розвивається на такому значному базисі, як широкий спектр усіх духовних відносин особистості, особливо професійно-виражених.

Ціннісні орієнтації в теперішній час багато в чому змінилися. Поява нового педагогічного мислення підштовхнуло процес оновлення освітньої політики і головних підходів до конструювання педагогічних систем. Однак, певна кількість учителів початкових класів продовжує відтворювати стиль, що віддзеркалює специфіку далеко некрайніх традицій вітчизняної школи: стресову педагогіку, авторитарний тиск, силові методи і т. ін.

Спочатку в майбутніх учителів початкових класів тактовність педагогічної діяльності виглядає як набір вимушених мір адекватного реагування на сигнали, які потрапляють із шкільного середовища. Потім, – як система звичних засобів професійної поведінки та згодом, як результат професійно-педагогічної підготовки.

Як відмічає С. Литвиненко [6], складовою професійно-педагогічної підготовки виступила підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності. Готовність майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності розглядається авторкою як результат професійно-педагогічної підготовки, як інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення, структура якого обіймає мотиваційний, змістовий, діяльнісний, креативний компоненти. Готовність майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності визначається стійкою професійно-педагогічною мотивацією, спрямованістю на особистісно орієнтовану взаємодію з дітьми, усвідомленням суспільного і особистісного значення соціально-педагогічної діяльності, глибокими теоретичними і прикладними знаннями змістової і процесуальної сутності соціально-педагогічної діяльності та сформованими педагогічними вміннями, високим творчим потенціалом і здатністю до саморозвитку. Усе це і являється важливим

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

моментом у питанні про становлення соціальної зрілості майбутнього вчителя початкових класів при формуванні ціннісних орієнтацій його особистості. Особливості формування різних аспектів такої особистості безпосередньо досліджували Ю. Бабанський, З. Курлянд, С. Вершловський, В. Журавльов, О. Мороз, Т. Полякова тощо [7].

В. Радул [7] розглянув соціальну зрілість як певну систему. Категорія “молодий учитель” становить науковий інтерес, оскільки під час її дослідження виникає можливість вносити корективи в управління процесом становлення соціальної зрілості особистості цієї категорії, а відповідно через молодих учителів впливати на формування соціальної зрілості учнів. На його думку молодий учитель – це той учитель, який безпосередньо впливатиме на учнів протягом найближчих десяти років. Від того як інтенсивно він адаптується в перші роки практичної діяльності, залежить чи прагнутимуть до творчого пошуку вихованців.

У педагогічній орієнтації майбутнього вчителя початкових класів на першому плані повинно бути формування психологічної готовності до педагогічної праці. Головним тут є формування та розвиток педагогічних здібностей [7, 6], які характеризують психологічний аспект професійного становлення майбутнього вчителя початкових класів. Професійне становлення майбутнього фахівця означає вироблення професійних інтересів, соціальних норм, життєвих позицій.

Дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів при підготовці до професійної діяльності включає в себе вивчення самих цінностей педагогічної професії. Таким чином, ціннісні орієнтації повинні входити в найважливіші основи стратегії освіти.

Ефективність формування професійних ціннісних орієнтацій залежить від придатності майбутнього вчителя початкових класів до педагогічної діяльності. Ця проблема професійної придатності розглядається фахівцями як найважливіший елемент керування розвитком мотивів успіху (або невдачі) в педагогічній діяльності.

Керування розвитком ціннісних орієнтацій найбільш успішно здійснюється в осіб, схильних до педагогічної діяльності. А. Маркова пише, що “можна виділити дві великі групи педагогічних здібностей: перцептивно-рефлексивна, визначальна можливість проникнення вчителя в індивідуальну своєрідність особистості учня й розуміння самого себе; проєктивні, конструктивні, управлінські

здатності, пов’язані з умінням впливати на іншу людину” [2].

У досягненні високих результатів при керуванні розвитком професійних ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя початкових класів перевагу варто віддавати опосередкованому впливу на особистість студента, а не прямому пропагандистському.

Для реалізації керування професійними ціннісними орієнтаціями майбутнього вчителя початкових класів необхідні й відповідні умови. Основними, на наш погляд, є такі: щира зацікавленість у соціально-професійному житті студента; розуміння ним змісту й сенсу життя; існування в студентів сформованої установки на саморозвиток, самовдосконалення; необхідність обліку впливу різних соціально-психологічних і педагогічних факторів на розвиток особистості майбутнього вчителя початкових класів.

Процес професійного становлення особистості майбутнього вчителя початкових класів багатоаспектне, багатопланове й надзвичайно складне явище. Воно розуміється як індивідуальний, особистісний процес, елементом якого служить особистісний вибір, який є протиріччям між потребою бути корисним суспільству й самореалізацією.

Формування майбутнього вчителя початкових класів як організатора комунікацій, розвиток потреб до психолого-педагогічних орієнтацій, становлення власного стилю професійної діяльності здійснюється в інтегративній взаємодії теоретико-методичного знання й практичної дії в реальній практиці.

Розвитку організаційно-практичної готовності майбутніх учителів початкових класів до реалізації функціональних обов’язків сприяють професійні випробування. Іноді після перших таких апраобацій у студентів виникає думка про помилковість вибору професії вчителя початкових класів й деяка непевність у подальшій професійній перспективі. Загалом професія вчителя початкових класів, отримана всупереч ціннісним орієнтаціям особистості, може стати джерелом конфліктів, так званих професійних фрустрацій. Фахівці виділяють чотири типи таких ситуацій: функціональний конфлікт, конфлікт переконань, конфлікт на ґрунті невдоволеного честюлюбства, конфлікт резонансу.

Професійне самовизначення молоді, як етап становлення потрібно починати не з порівняння різних професій, виявлення переваг і гідності кожної з них, а з виховання переконаності в необхідності праці як для самої особистості майбутнього вчителя початкових класів, так і для

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

всього суспільства, саме переконаність у тім, що праця є вищою цінністю і дозволяє закласти основу в успішне професійне становлення будь-якого фахівця.

Існує цілий ряд ключових понять, що описують процес професійного становлення особистості майбутнього вчителя початкових класів. Відзначимо, що певна частина дослідників (І. Бех, В. Белоліпецький, М. Д'яченко, В. Ігнат'єв, Л. Кандибович, І. Кон, Г. Костюк, Н. Куртінов, В. Сластьонін, Н. Тамарська) досить вільно володіє термінологією що характеризує саме явище. Найчастіше термінам “професійне”, “соціальне”, “соціально-професійне”, “трудове становлення” надається адекватне значення, іноді простежується тверде розрізнення або одне поняття виводиться з іншого. Аналіз наукових праць останніх років показує, що серед детермінант поведінки важливу роль відіграють внутрішні механізми, що регулюють відношення суб'єкта до соціально значимих об'єктів і ситуацій. У цьому плані вибір професії й наступне становлення особистості майбутнього вчителя початкових класів не є винятковими.

У ситуації вибору, дефіцит соціальної інформації може компенсуватися престижною оцінкою, найчастіше заснованою на вербальних судженнях. Етапи формування професійної установки описані досить докладно (І. Бех, В. Белоліпецький, М. Д'яченко, В. Ігнат'єв, Л. Кандибович, Н. Куртінов, В. Сластьонін, Н. Тамарська, Д. Узнадзе), тому спинимося лише на ключових аспектах. Необхідною передумовою цього процесу виступають об'єктивні умови вибору і ціннісні орієнтації особистості у формі стійкої спрямованості на мету діяльності, а вихідним моментом – когнітивне визначення ситуації. На цьому етапі суб'єкт з'ясовує відношення до цілей діяльності елементів ситуації, їхню роль у реалізації мети; вплив на процес загалом. Тут фіксується відношення: елементи ситуації – цілі діяльності (при цьому й ті, й інші розглядаються щодо змісту). У результаті складається когнітивний компонент установки. Але оскільки в ситуації існує ряд альтернативних рішень, то виникає проблема вибору. Вона може бути розв'язана тільки на наступному етапі – етапі формування емоційного відношення до тих або інших елементів ситуації.

Вплив ціннісних орієнтацій простежується на всіх етапах формування професійної установки. Дана обставина свідчить про професійну установку як продукту двох змінних: ціннісних орієнтацій й ситуацій. Але оскільки професіоналізм як об'єкт установки може бути засобом

досягнення різних цілей, то для розкриття змісту ціннісних орієнтацій, які його викликали, необхідно зафіксувати не тільки поведінковий або когнітивний компоненти, але й глибинні ціннісні орієнтації.

Розвиток і прийняття ціннісних орієнтацій багато в чому залежить від наслідування, що визначається життєвими прикладами. Від цього багато в чому залежить якість мотиваційних відносин, які виникають тому що на основі наслідування можуть сформуватися стійкі, відносно незалежні цінності, пов'язані з прийнятими в безпосередньому професійному оточенні традиціями й нормами, а також ситуативні, на зразок тих, які лежать в основі ефекту натовпу.

Задоволення потреб у підвищенні кваліфікації, майстерності приводить до створення в структурі особистості майбутнього вчителя початкових класів диспозиційних утворень вищого рівня – ціннісних орієнтацій.

Спільність їх зумовлена тим, що домінуючі у свідомості ціннісні орієнтації визначають характер особистості в тому випадку, коли приймають на себе функції цілі.

Розходження, своєю чергою, засновані на тому, що диспозиції вищого рівня – ціннісні орієнтації – трактуються як подання людини про головні цілі її життєдіяльності й основні засоби їх досягнення.

Аналіз наукової літератури підтверджує, що педагогічна рефлексія – це складний психологічний феномен, який проявляється в здатності вчителя початкових класів займати аналітичну позицію стосовно своєї діяльності, критерієм оцінки якої стає результат діяльності учня. Педагогічна рефлексія як професійно важлива якість формується в сензитивний період вузівської підготовки вчителя початкових класів з оптимальними для цього віковими й індивідуальними здібностями.

Рефлексивний тип керування ставить майбутнього вчителя початкових класів у позицію суб'єкта пізнання, спілкування й праці; розкриває його здатність до самоменеджменту, створює умови для формування професійних установок і ціннісних орієнтацій. Рефлексія багато в чому визначає професійну придатність майбутнього педагога.

Ціннісна орієнтація на стимуляцію професійної діяльності не увійшла до числа пріоритетних. На тлі загальної комерціалізації суспільства така позиція молодих людей трохи дивує. Але вся справа в специфіці студентства як категорії молоді, для якої матеріальне заохочення не стоїть у ряді найбільш актуальної орієнтації, реалізованих у професії.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

З орієнтаціями на матеріальне забезпечення вчителювання тісно корелюють когнітивний і змістовний елементи професійної діяльності майбутнього вчителя початкових класів. Як найбільш специфічні, що яскраво виражають професійну спрямованість особистості, вони проте залишаються в тіні. Лише один з п'яти студентів читає спеціальну літературу, займається самоосвітою, близько 7% ведуть наукові дослідження, понад 50% проявляє слабкий інтерес до знань. В умовах екстремальної суспільної діяльності підвищується роль первинних матеріальних потреб, відбувається зміна ціннісної ієрархії в бік більшої примітивізації. Відбулося зниження цінностей освіти, падіння інтересу до духовно-моральної сфери. Особливо різко скоротилася цінність вищої освіти серед жінок. Тимчасове обрання професії вчителя початкових класів розглядається як можливість здобуття диплома, для хлопців призову на дійсну військову службу, просто провести час у студентському середовищі. Незатребуваність знань породжує авторитаризм у педагогіці, прагнення розв'язати педагогічні ситуації примусом і вимогливістю. Допмагаючи успішному розв'язанню повсякденних проблем, такі поведінкові реакції закріплюються, перетворюються в стереотипи, приводять до професійних деформацій особистості вчителя початкових класів.

За предметом змісту цінності педагогічної діяльності розділяються дослідником В. Сластоніним, на цінності самодостатнього й інструментального типів. На думку В. Сластоніна [3, 53], закріплені у свідомості вчителя початкових класів педагогічні цінності утворюють систему його професійно-ціннісних орієнтацій на спілкування з дітьми й дорослими, творчість у професійній діяльності, розвиток особистості дитини й професійне співробітництво, обмін духовними цінностями й ін.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що ціннісні орієнтації виражають суб'єктивну суспільну позицію індивіда, його світогляд і життєві принципи. Ціннісні орієнтири характеризують направленість і зміст соціальної активності особистості вчителя початкових класів, визначають порядок переваг напрямів життєвого шляху, на яких людина планує сконцентрувати свої зусилля. Разом з цілями і

планами ціннісні орієнтири є послідовними компонентами регуляції життєдіяльності кожної людини.

Проведені дослідження показують високу значимість цінностей професійної педагогічної діяльності, саме вони формують особистісне "Я" майбутнього вчителя початкових класів, його професійну біографію. Чим багатша мотивація діяльності вчителя початкових класів, тим виразніше виступає його своєрідність в організації й методах роботи. І, навпаки, бідність мотиваційно-орієнтаційної сфери нівелює вчителів початкових класів і спричиняє їх професійну "безликість". Відсутність у педагогічній науці єдиного тлумачення цінностей професійної діяльності лише відбиває широту наукових поглядів на суть проблеми й не може перешкодити подальшому вивченню цього феномена.

1. Ахияров К.Ш., Амиров А.Ф. *Формирование ценностных ориентаций будущих учителей* / К.Ш. Ахияров, А.Ф. Амиров // Педагогика. – 2002. – № 23. – С. 50 – 54.

2. Кузнецова О. *Дослідження ціннісних орієнтацій студентів педагогічних вищих навчальних закладів* / О. Кузнецова // Педагогика. – 2002. – № 29. – С. 24 – 26.

3. Литвиненко С. *Актуалізація ідей В.О. Сухомлинського у підготовці майбутніх учителів початкових класів* / С. Литвиненко / Початкова школа. – 2005. – № 9. – С. 14 – 18.

4. Радул В.В. *Соціальна зрілість молодого вчителя* / В.В. Радул – К.: Вища школа, 1997. – 269 с.

5. Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. *Общая педагогика: учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. заведений]* / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов: В 2 ч. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Ч. I. – 288 с.

6. *Словарь по социальной педагогике : учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. заведений]* / Авт.-сост. Л.В. Мардахаев. – М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 368 с.

7. Якубовський М.Я. *Математичне моделювання професійної діяльності вчителя з використанням теорії нечітких множин* / М.Я. Якубовський // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3 (44). – С. 53 – 61.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2010

